

REPUBLIKA HRVATSKA
Savjet za nacionalne manjine

Zapisnik – 99. sjednice
Savjeta za nacionalne manjine
održana 13. listopada 2022. godine

Vrijeme: od 10:30 do 12:40 sati

Mjesto: Vlada Republike Hrvatske, Trg svetog Marka 2, dvorana 121/I, Zagreb

Prisutni: Aleksandar Tolnauer, predsjednik Savjeta

Vladimir Ham, potpredsjednik Savjeta

Mirjana Galo, potpredsjednica Savjeta

članovi/ice Savjeta: saborski/e zastupnici/ice Furio Radin, Robert Jankovics, Vladimir Bilek, Boris Milošević, Dragana Jeckov i Veljko Kajtazi, Marija Semenjuk Simeunović, Danilo Ivezić, Darko Šonc, Zvonko Kostelnik, Branka Baksa, Bruno Beljak, Ishak Hodžić

ostali prisutni: Anja Šimpraga potpredsjednica Vlade Republike Hrvatske za društvene djelatnosti i ljudska prava, Krešimir Partl državni tajnik Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, Alen Tahiri ravnatelj Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Robert Šveb Glavni ravnatelj Hrvatske radiotelevizije, Renato Kunić pomoćnik Glavnog ravnatelja Hrvatske radiotelevizije, Rahela Štefanović glavna urednica programa HTV 1, HTV 2, HTV 3, HTV 4 i Međunarodnog televizijskog programskog kanala, Eliana Čandrlić Glibota glavna urednica programa Hrvatskog radija, Tibor Varga, zamjenik predstojnika Stručne službe Savjeta, Danijela Komadina, Ida Balić i Josipa Marković savjetnice u Stručnoj službi Savjeta, Hana Gelb novinarka Hrvatske radiotelevizije emisija „Prizma“, Moreno Vrancich novinar dnevnog lista „La voce del popolo“, Nenad Jovanović novinar lista „Novosti“, Boris Kanazir novinar Hrvatske radio televizije IMS Hrvatske televizije i ostali predstavnici medija.

Odsutni: ispričani članovi/ice Savjeta: saborski/e zastupnici/ice Milorad Pupovac i Ermina Lekaj Prljaskaj, Zorica Velinovska.

Dnevni red

Dnevni red 99. sjednice Savjeta za nacionalne manjine:

1. Izvješće Hrvatske radiotelevizije o proizvedenim, suproizvedenim i objavljenim programima namijenjenim informiranju pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj u 2021. godini
2. Prijedlog izmjene Kriterija financiranja i ugovaranja programa kulturne autonomije nacionalnih manjina i metodologije praćenja i vrednovanja provedbe financiranih programa („Narodne novine“, broj 105/16 i 81/20)
3. Informacije o Popisu stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2021. godine
4. Zamolbe udruga i ustanova nacionalnih manjina za prenamjenu sredstava:

- Bošnjačka nacionalna zajednica Hrvatske, Zagreb
- Savez Slovaka
- Slovensko kulturno društvo „Lipa”, Zadar

5. Razno

Predsjednik Savjeta za nacionalne manjine otvorio je sjednicu, pozdravio je sve prisutne i zahvalio se svima na dolasku. Na samom početku sjednice, po utvrđivanju kvoruma, predsjednik Savjeta je pozvao prisutne članove Savjeta na usvajanje zapisnika s 98. sjednice te usvajanje predloženog dnevnog reda 99. sjednice. S obzirom na to da nije bilo primjedbi niti prijedloga za izmjenu i/ili dopunu jednoglasno je prihvaćen Zapisnik s 98. sjednice Savjeta kao i prijedlog dnevnog reda 99. sjednice.

Ad 1.)

Predsjednik Savjeta pozivajući se na članak 35. stavak 2. alineju 3. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina („Narodne novine“, broj 155/02, 47/10, 80/10, 93/11-1981 Odluka Ustavnog suda i 93/11-1982 Odluka Ustavnog suda) izložio je kako je na dnevni red uvrštena i točka *Izvješće Hrvatske radiotelevizije o proizvedenim, suproizvedenim i objavljenim programima namijenjenim informiranju pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj u 2021. godini*. Temeljem navedenog članka Savjet ima pravo davati mišljenja i prijedloge o programima javnih radio postaja i javne televizije namijenjenih nacionalnim manjinama, te o tretiraju manjinskih pitanja u programima javnih radio postaja i javne televizije kao i u drugim sredstvima priopćavanja. Zadnje dvije godine zbog epidemije nisu bili ispunjeni uvjeti za održavanje sjednica uživo. Usprkos tome a radi javnosti, u okviru danih preporuka od strane Stožera civilne zaštite Republike Hrvatske radi sprečavanja širenja zaraze koronavirusom, Savjet je s Hrvatskom radiotelevizijom (u dalnjem tekstu: HRT-a) održavao kontakte i radne sastanke.

Iz godišnjeg Izvješća HRT-a je razvidan nastavak trenda nedovoljne zastupljenosti u programima informiranja namijenjenih pripadnicima nacionalnih manjina u ukupnom programu. Hrvatska televizija je u 2019. godini objavila 5673 minute i 13 sekundi sadržaja namijenjenog pripadnicima nacionalnih manjina što čini 1.079% ukupnog emitiranog programa. U 2020. godini objavila je 5494 minute i 14 sekundi sadržaja namijenjenog pripadnicima nacionalnih manjina što čini 1.045% ukupnog emitiranog programa. Dok je u 2021. godini objavila 5180 minuta i 15 sekundi sadržaja namijenjenog pripadnicima nacionalnih manjina, što čini 0,99% ukupnog emitiranog programa. Naglasio je da su izneseni podaci nastali analizom Izvješća HRT-a za 2021. godinu. Pohvalio je izvješća HRT-a u smislu realnog prikaza minutaže programa namijenjenih pripadnicima nacionalnih manjina bez ikakvog dorađivanja. Međutim iz godine u godinu vidljiv je trend podzastupljenosti. Izvješće pokazuje realno stanje koje je nepovoljno za ostvarivanje prava nacionalnih manjina na pristup javnim medijima kako zbog nedovoljne minutaže tako i zbog manjka emisija.

U odnosu na 2020. godinu, minutaža dnevnog informativnog televizijskog programa manja je za 163 minute (2 sata i 43 minute) odnosno za 33 %. U Izvješću HRT-a za 2021. godinu nije prikazan program Radio Sljemeđa koji je u 2020. sudjelovao u minutaži informativnog sadržaja sa 1628 minuta (27 sati i 8 minuta).

Za pripadnike nacionalnih manjina mediji služe ne samo za očitovanje kulturnih i društvenih vrijednosti i posebnosti manjinskog identiteta, već i za informiranje kako manjina tako i većinskog hrvatskog društva o položaju, potrebama i pravima odnosno općenito o manjinama. To bi trebala biti glavna zadaća medija s ciljem da se iznesu interesi manjina te da se s tom problematikom upozna šira javnost.

Zaključak je da medijski sadržaji i programi koji se vežu uz manjine u mnogočemu još uvijek imaju getoizirajući efekt, koji stvara privid o manjinama kao o jednom paralelnom svijetu, a ne kao o integriranom svijetu koji je dio hrvatskog društva. Nažalost to je priča koja traje već godinama. Unatoč deklaratornoj spremnosti i zakonskim obvezama da se to prevlada problem i dalje egzistira. Nema naznake jedne kvalitetne javne medijske politike koja bi razvila integrirajući medijski model koji bi bio u službi prevladavanja tih problema.

U pogledu Ugovora između HRT-a i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2023. do 31. prosinca 2027. godine koji još nije zaključen, a trebao je biti potpisani još 1. listopada 2022. godine, naveo je sljedeće. U sklopu javne rasprave o Prijedlogu ugovora između HRT-a i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2023. do 31. prosinca 2027. godine Savjet je u suradnji s Klubom zastupnika nacionalnih manjina iznio određene primjedbe. Veći dio podnesenih primjedbi tiču se članka 47. Prijedloga i one su usvojene. Međutim nije prihvaćen dio koji se tiče prijedloga osnivanja manjinske redakcije s obrazloženjem kako to ne potпадa pod unutarnje ustrojstvo HRT-a. Predsjednik Savjeta je pročitao dio Zaključka koji je postignut nakon inicijalnog sastanka održanog 24. veljače 2022. godine s predstavnicima HRT-a i referirao se na izjave predstavnika HRT-a posebice u pogledu postignutog dogovora povodom osnivanja manjinske redakcije.

Pomoćnik Glavnog ravnatelja HRT-a Renato Kunić izjavio je kako je u tijeku izrada novog ustroja HRT-a u okviru kojeg se razmatra osnivanje Samostalnog odjela za nacionalne manjine.

Glavni ravnatelj HRT-a Robert Šveb informirao je prisutne kako su u tijeku razgovori između Vlade Republike Hrvatske i HRT-a povodom sklapanja novog Ugovora i ponovnog osnivanja redakcije za nacionalne manjine.

Potpredsjednik Savjeta Vladimir Ham iznio je primjer vezano za prijedlog ponovnog osnivanja redakcije nacionalnih manjina. Praksa je da HRT-a povodom nekog manjinskog događaja izade na teren i obradi to za lokalni program ali se ne prikaže manjinski aspekt događaja već socijalni, kulturni i slični segment. Upravo zbog takvog pristupa iz priloga izostane manjinska priča. Smatra da naputak s vrha odnosno intencija i nije bila ta da se događaj prikaže kao manjinska priča. Nadalje je naveo kako će možda baš prijedlog pomaka unutar ustrojstva HRT-a odnosno povratak na staro, budući je nekoć egzistirala manjinska redakcija kao takva, to biti praktično rješenje za takve i slične situacije.

Članica Savjeta saborska zastupnica Dragana Jeckov smatra važnim konstatirati kao je iz godine u godinu vidljiv trend smanjenja zastupljenosti sadržaja namijenjenog pripadnicima nacionalnih manjina što ne ulijeva povjerenje. U odnosu na 2018. godinu kada je zastupljenost dosegla 1,54% kroz naredne godine vidljiv je pad tako je 2019. godine dosegla 1,079 %, 2020. godine 1,045 % da bi u 2021. godini pala na svega 0,90 %. Potom je za prethodnu godinu ukazala na sveprisutnost govora mržnje, revizionizma i sličnih pojava koje su naročito pogodaile pripadnike srpske i romske nacionalne manjine. Po pitanju sastanaka između Savjeta i HRT-a istaknula je kako se trenutno ne održavaju što je opet suprotno dogovorenom kontinuitetu. Također je iznijela kako je HRT-a i dalje u obvezi dostaviti obećanu dokumentaciju koja se tiče angažmana vanjskih suradnika i kolizije o ravnopravnim odnosima koji su bili tema tijekom proteklih sastanaka. Nadalje, u pogledu osnivanja Samostalnog odjela za nacionalne manjine i sudjelovanja nacionalnih manjina u stvaranju priloga u drugim programima, bilo da je riječ o obrazovnom, kulturnom ili odgojnem programu, evidentno je smanjenje zastupljenosti što sve skupa daje povod za zabrinutost. Istaknula je kako je krajnje vrijeme da se to promijeni. Dojma je da su pripadnici nacionalnih manjina u ovom trenutku u nepovoljnijem položaju u odnosu na 2019. godinu. Postavlja se pitanje da li su pripadnici nacionalnih manjina

možebitno jedini krivci za to budući da su svojim neangažmanom sigurno doprinijeli tome, dok je pak s druge strane očito da nemaju aktivnog već samo formalnog sugovornika.

Član Savjeta, predsjednik Kuba zastupnika nacionalnih manjina i saborski zastupnik Vladimir Bilek naglasio kako se minutaža programa namijenjenog nacionalnim manjinama iz godine u godinu smanjuje što je suprotno pravu na medijsku zastupljenost koje je zajamčeno Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina. Što se tiče objektivnosti uredništva smatra da se u taj dio ne treba miješati budući da se radi o načinu uređivanja programa odnosno o pitanju koje je u nadležnosti samog urednika. Referirao se na prethodno održane sastanke na kojima su doneseni određeni zaključci. Stava je da su za konkretnе pomake s druge strane nužni sugovornici. Naime, nije dovoljno da se samo donesu deklarativni zaključci već je neophodno da se oni kao takvi i provedu. Još je temeljem Operativnih programa i Programa Vlade Republike Hrvatske odlučeno da će se pristupiti osnivanju redakcije za nacionalne manjine, sada nazvan Samostalni odjel za nacionalne manjine, za čije se formiranje na prethodnim sastancima tvrdilo da nije vezan za Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i HRT-a. Postavlja se pitanje zašto se realizacija nije nastavila u tom smjeru već je sve ostalo samo na riječima kako u pogledu tema o kojima se na sastancima raspravljalo tako i o uvođenju izmjena i dopuna o kojima se diskutiralo i na javnoj raspravi.

Dakle, do danas još uvijek nije osnovan Samostalni odjel za nacionalne manjine. S druge strane niti postoji neka naznaka da je pokrenuta procedura povodom njegova osnivanja, usprkos tome što je zaključeno da će biti osnovan u 9. mjesecu 2022. godine, budući da njegovo osnivanje nije vezano uz potpisivanje Ugovora između Vlade Republike Hrvatske i HRT-a. Nadalje, svi ostali prijedlozi i primjedbe koje su dani od strane predstavnika Kluba zastupnika nacionalnih manjina kao i saborskih zastupnika samostalno nisu usvojeni. Nadalje, termin emitiranja stožerne emisije za nacionalne manjine „Prizma“ je bez ikakvih najava promijenjen pa je u tom pogledu upućen i prigovor. Stav u odnosu na promjenu termina je da se ostane pri starom terminu obzirom da su gledatelji i slušatelji na njega navikli. Istaknuo je kako nisu zadovoljni s dosadašnjim načinom rada i suradnjom s HRT-a.

S druge strane naglasio je kako su otvoreni za poboljšanja i sa svoje strane radi unaprijeđenja daljnje suradnje. Za konkretnе pomake trebaju sugovornike s kojima će nakon rasprave u praksi provesti postignute dogovore a ne da se ostane pri njihovom deklaratornom karakteru. Potom se nadovezao na izlaganje kolegice Dragane Jeckov i dodatno napomenuo kako je nužan kvalitetan sugovornik jer kada se postignu određeni zaključci treba ih realizirati a ne da ostanu mrtvo slovo na papiru.

Član Savjeta Ishak Hodžić naveo je kako se u potpunosti slaže s iznesenim od strane kolega. S druge strane iznio je kako su u više navrata pozivali predstavnike HRT-a na svoja događanja ali se nisu nitijednom odazvali.

Državni tajnik Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske Krešimir Partl ukratko se osvrnuo na zakonsku proceduru vezano za potpisivanje Ugovora između HRT-a i Vlade. Također je istaknuo kako je uz ministricu i s njegove strane dana podrška predstavnicima nacionalnih manjina u pogledu osnivanja Samostalnog odjela za nacionalne manjine. Istaknuo je kako se općenito nalazimo u teškim vremenima uzrokovanim prije svega epidemijom zatim potresom što je sve dovelo do energetske krize. To sve skupa utječe na društvo u cjelini pa tako i na HRT-a koja ima povećane troškove energenata i općenito ostalih izdataka. Siguran je kako je stav vodstva HRT-a glede zahtjeva predstavnika nacionalnih manjina pozitivan i smatra da se sve može ostvariti unutar razumnog roka. Zaključio je s time kako

postoji pozitivan stav glede osnivanja odjela ali da odgovor na pitanje kada će se to realizirati može dati vodstvo HRT-a.

Predsjednik Savjeta se nadovezao na izlaganje člana Savjeta saborskog zastupnika Vladimira Bileka po pitanju promjene termina emitiranja „Prizme“. Ukazao je da Savjetu od strane HRT-a nije dostavljen statistički podatak koji bi pokazao kako je novi termin uspješniji po pitanju gledanosti. Također se općenito osvrnuo i na pitanje uredništva te ukazao na značaj tog područja za cjelokupnu javnost. Naglasio je kako je Savjet za nacionalne manjine krovno tijelo nacionalnih manjina s kojom činjenicom nije upoznat oveći broj urednika.

Glavni ravnatelj HRT-a Robert Šveb ukratko se osvrnuo na Izvješće HRT-a vezano za pripadnike nacionalnih manjina u 2021. godini koje može biti tumačeno na više načina što ovisi o metodologiji i kutevima gledanja. Izložio je osnovne činjenice iz Izvješća. U 2021. godini HRT-a emitirala je u televizijskim i radijskim emisijama 2.584,00 redovne emisije koje su se ili emitirale na jeziku nacionalnih manjina ili su se bavile pitanjima nacionalnih manjina. Što je po njihovoј evidenciji okvirno 36.000,00 minuta odnosno više od 600 sati programa. U što nije ubrojeno informiranje manjina ili o manjinama u ostalim programima ili izravni prijenosi koji su vezani za religijska okupljanja manjina ili obilježavanja manjinskih događaja. Na HTV-u osnovne emisije koje se bave manjinskim temama su „Prizma“ i „Manjinski mozaik“. U 2021. godini „Prizma“ je premijerno emitirana 49 puta, a „Manjinski mozaik“ 37 puta. Reprizno je „Prizma“ emitirana dodatno 183 puta s ciljem veće dostupnosti kako pripadnicima manjina tako i većini. „Manjinski mozaik“ je emitiran premijerno 37 puta uz također višekratna repriziranja. Godišnje trajanje je ukupno oko 550 minuta. S druge strane Hrvatski radio kao osnovnu tjednu emisiju s manjinskim temama emitirao je emisiju „Multikultura“ 52 puta u trajanju od 2.600,00 minuta. U ostalim programima radija i televizije manjinske teme ili teme obrađene na manjinskim jezicima emitirane su više od 500 puta kroz reportaže i emisije svih žanrova.

Dodao je kako je HRT-a u suradnji s UNICEF-om pripremio 70 epizoda serijala „Mišo i Robin“, „Tajni dnevnik patke Matilde“ i TV Vrtića na romskom i bajaško-rumunjskom jeziku za najmlađe. Napomenuo je kako su ti sadržaji dostupni na zahtjev putem HRTi platforme u bilo koje doba dana i noći. Nadalje, naveo je kako je u datom trenutku HRT-a u procesu reorganizacije te će se u sklopu toga provesti formiranje redakcije ili Programskog odjela za nacionalne manjine. U ovom trenutku plan se malo usporio zbog novonastalih finansijskih razloga i situacije u kojoj se HRT-a nalazi što će trajati do promjene ili donošenja novog zakona ili pronalaženja drugačijeg sistema javnog financiranja HRT-a. Stoga je svaka reorganizacija u ovom trenutku predmet budućeg načina financiranja. Naglasio je kako su promjenom termina emitiranje emisije „Prizma“ rezultati i doseg znatno bolji. Smatra da time HRT-a kao javni medij svoju funkciju obavlja kvalitetnije kako za nacionalne manjine tako i za većinsko stanovništvo. Za daljnja obrazloženja promjene termina emitiranja emisije „Prizma“ prepustio je riječ urednicima.

Rahela Štefanović glavna urednica programa HTV 1, HTV 2, HTV 3, HTV 4 i Međunarodnog televizijskog programskega kanala referirala se na doseg i potvrdila da prvi rezultati idu u prilog promjeni termina emitiranja. Doseg je krucijalan da bi se društvo u kojem živimo senzibiliralo za pitanja nacionalnih manjina i da bi se podigla svijest o tome koliko je važno da javni servis objektivno i pravodobno izvještava o tim stvarima. Termin „tenting“ govori o tome kako je bitno staviti u program ono što je važno, a možda nije toliko popularno odnosno popraćeno, kraj nečeg što je jako gledano i time će se kod gledatelja stvoriti „flow“ odnosno navika da će taj dio ubuduće slijediti iza onog dijela programa koji je jako gledan. Taj način je primijenjen u pogledu termina emitiranja emisije „Prizma“ koji je prebačen na subotu ujutro. Stoga nakon što je provedena analiza gledanosti i preferencija gledatelja HRT-a

emisije „Prizma“ odlučili su promijeniti termin emitiranja u subotu ujutro. Zaključili su da će se u tom terminu pripadnici nacionalnih manjina kao i većinsko gledateljstvo na taj način nujučinkovitije informirati o područjima u kojima djeluju nacionalne manjine. Također mogu saznati nešto novo i educirati se putem prekrasnih reportaža koje se tiču nacionalnih manjina. I dalje smatra da je promjena termina iz prijašnjeg subotnjeg u 14,10 sati popodne na jutarnji termin u 10,50 sati logičan izbor.

O rezultatima analize je izvjestila putem e-mail poruke člana Savjeta Vladimira Bileka. Analitička služba HRT-a je utvrdila kako je do mjeseca rujna 2022. godine odnosno do promjene termina gledanost „Prizme“ iznosila 1.6 % ajmera te 7 % share-a gledanosti. Dok je od promjene termina „Prizma“ sada već treću subotu za redom ostvarila gledanost od 2.5 ajmera i 15 % share-a. Uvjereni je da će se s pojavom hladnijeg vremena taj trend zadržati te da će share u tom terminu rasti. Također da će sve više gledatelja popratiti događanja u svijetu nacionalnih manjina, te će se na taj način senzibilirati za pitanja nacionalnih manjina i osvještavati stvari koje su izuzetno važne za javni servis.

Pomoćnik Glavnog ravnatelja HRT-a Renato Kunić ispričao se članici Savjeta saborskoj zastupnici Dragani Jeckov vezano za obećanje dano na sastanku po pitanju vanjskih suradnika. Smatra da se HRT-a i Savjet trebaju konačno uskladiti u pogledu parametara i načina izračuna minutaže koji je uvijek sporan jer ispada da raspolažu različitim brojkama. Zahvalio se predsjedniku Savjeta na upozorenju kako u Izvješću nedostaje minutaža vezana za Radio Sljeme te je napomenuo kako ne zna što je povod toj omašci ali će to riješiti s kolegama. S druge strane primijetili su kako je u Izvješće uvrštena i jedna emisija koja se prikazuje u Istri a nije emitirana ove godine već ju je sustav automatski ubacio u Izvješće. Postoje sitne greške u Izvješću koje će se za ubuduće otkloniti. Nije sporno da će se oformiti samostalna redakcija odnosno odjel ali zbog sustava sve zajedno ide sporije. S time da će Glavni ravnatelj dati odgovor kada je za očekivati uspostavu odjela. Glede proizvoda na manjinskim jezicima i ostalim programima smatra da ih ima ali još uvijek ne dovoljno a neki nisu možda na pravi način realizirani. Zaključno je naveo kako bi se povodom tog pitanja trebali svi zajedno sastati s urednicima da im se pojasni u kojem smjeru Savjet želi ići odnosno u kojem smjeru bi trebali djelovati.

Rahela Štefanović glavna urednica programa HTV 1, HTV 2, HTV 3, HTV 4 i Međunarodnog televizijskog programskega kanala nadovezala te je iznijela kako termin „Prizme“ u reprizi ide na HTV 4 dva puta i to nedjeljom u 17 sati i subotom navečer u 22,30 sati zajedno s „Manjinskim mozaikom“. Također je nadodala kako se kao urednica nada da će se u budućnosti „Manjinski mozaik“ emitirati u dužem formatu od 26 a ne 12 minuta, a na koji način će se to postići ovisi o kapacitetu, financijama i svemu ostalom.

Eliana Čandrić Glibota glavna urednica programa Hrvatskog radija pretpostavlja što se dogodilo kada je posrijedi Radio Sljeme. Naime, oni nemaju manjinsku emisiju kao takvu. Oni redovito prate Radio Pulu, Radio Osijek, Radio Rijeku i Radio Dubrovnik koji imaju posebne emisije. Radio Sljeme pokriva jako puno događanja i smatra da ne postoji manjinsko događanje koje oni nisu predstavili bilo u vidu najave ili kroz razgovore s ljudima putem reporterskih javljanja. Također je navela da HRT-a na uštrb sebe zbroji ponekad i manje minuta. Nadalje, navela je kako se u Izvješću ne vidi da su pokrenuli nove emisije kao što je „Dnevni ritam“ i „Tema dana“ u kojima su se bavili pitanjima poput Popisa stanovništva 2021. godine s prilično relevantnim sugovornicima. Također su u „Mreži prvog“ u dva navrata imali tu temu i to s posebnim naglaskom na manjine. Zapravo se radi znatno više i to putem političkih i obrazovnih programa, a koji sadržaj se ne klasificira posebno niti izdvaja kao manjinske minute, već je sastavni dio tekućeg programa. Dakle, ne tretiraju manjine kao getoiziraće zajednice već de facto kao sastavni dio njihovog

programa. Smatra da bi oni unutar HRT-a minute trebali obračunavati na efikasniji način prvenstveno zbog njih samih.

Pomoćnik Glavnog ravnatelja HRT-a Renato Kunić nadovezao se na izlaganje kolegice s napomenom da metodologija HRT-a glede izračuna minuta, odnosno općenito izrada Izvješća, ovisi o njihovom sustavu i uputama Europske radiodifuzijske unije (EBU-a) i Agencija za elektroničke medije putem kojeg HRT-a prati program. Radi se o jako kompleksnoj temi o kojoj će svakako raspraviti.

Predsjednik Savjeta Aleksandar Tolnauer je nadodao kako se u Izvješću znao pronaći program koji po svom sadržaju nema nikakve veze s temama vezano za pripadnike nacionalnih manjina.

Član Savjeta, saborski zastupnik i potpredsjednik Hrvatskog sabora Furio Radin uputio je direktni upit Glavnom ravnatelju HRT-a i zatražio da navede točan datum kada će biti donesena odluka vezano za osnivanje manjinskog odjela. U pogledu redakcijskog dijela iznio je kako je vijest uvijek vijest. Radi se o internoj stvari i stava je da se u to ne treba zadirati. Međutim za Izvještaj je decidirano rekao kako ne zadovoljava. Nadalje, izneseno mišljenje Savjeta kako Izvješće nije dobro nema učinka budući da HRT-a kao javni servis s druge strane za to ne snosi posljedice. Također je naveo kako mu je osobno jako žao što HRT-a kao javna televizija gubi korak spram privatnih televizija. Zbog poražavajućih rezultata prikazivanja manjinskog sadržaja na javnoj televiziji konkretno talijanska nacionalna manjina je otkupila 20 minuta programa na privatnoj televiziji koji se emitira u dijelovima gdje je zastupljenost talijanske nacionalne manjine 99%. Imaju i dnevnik na talijanskom jeziku. S time da bi se predstavnici HRT-a prenerazili da znaju o kojem iznosu se radi budući da je to mali iznos, a s druge strane siguran je da bi za emitiranje istog sadržaja na HRT-a izdvojili znatno više a pitanje je da li bi se to uopće dopustilo.

Potpredsjednica Savjeta Mirjana Galo je također postavila jasan upit u kojem roku je za očekivati osnivanje Samostalnog odjela za nacionalne manjine.

Član Savjeta Veljko Kajtazi izrazio je nezadovoljstvo glede zastupljenosti nacionalnih manjina koje on zastupa i osobno ne vidi pomak u odnosu na prethodno razdoblje. Složio se s članom Savjeta Furiom Radinom da mišljenje koje Savjet iznese nema učinka. S druge strane zahvalio se ministrici kulture, predstavnicima HRT-a odnosno svima onima koji su dali svoj doprinos direktnom prijenosu komemoracije za žrtve 2. kolovoza kada se obilježava Međunarodni dan sjećanja na romske žrtve holokausta (romski Porajmos ili Samudaripen). Nada se takvoj suradnji i ubuduće jer se na taj način gledanost širi obzirom na to da su sadržaji popraćeni i van države putem interneta i ostalih mreža. Naglasio je kako prilikom određenih kulturnih manifestacija i događanja dolaze reporteri s lokalnih televizija npr. Plava Vinkovačka, Novosadska Tv ali su odsutni reporteri javne televizije konkretno „Prizme“ što mu osobno nije drago. Ne želi se miješati u redakcijsku politiku međutim osobno već četiri godine ne daje intervju za emisiju „Prizma“ čime želi izraziti nezadovoljstvo njihovim radom i pristupom. Također je izrazio nezadovoljstvo promjenom termina emitiranja emisije „Prizma“. Pozvao je na veću popraćenost i zastupljenost manjinskog sadržaja kroz općenito sve programe čime će se sigurno podignuti gledanost. Potom je naveo kako udruga „Kali Sara“ ima lokalni radio koji radi 24 sata i pozvao je predstavnike HRT-a i suradnike da ih posjete.

Član Savjeta saborski zastupnik Robert Jankovics referirao se na promjenu termina emitiranja emisije „Prizma“ i kratku anketu koju su po tom pitanju proveli među građanima na području Osječko - baranjske županije. Dvadeset ispitanika od njih dvadeset je izjavilo kako se „Prizma“ emitira u 13,50 sati. Zatim što se tiče analize gledanosti koja potvrđuje, da je gledanost duplo veća u 10,50 sati nego li u

13,50 sati, izjavio je kako nije siguran u njezinu ispravnost. Zatim je izjavio kako će vrlo rado pristati na termin manje popraćenosti u 13,50 sati. Pridružio se upitima kolega i zatražio jasan odgovor u smislu konkretnog datuma kada će biti osnovan Samostalni odjel za nacionalne manjine.

Glavni ravnatelj HRT-a Robert Šveb prvotno se osvrnuo na prisutnost fotoreportera, kamera i televizije na kulturnim i drugim događanjima nacionalnih manjina te ukazao da to iziskuje provedbu jedne cijele procedure te okupljanje konkretnе ekipe dobavljanje opreme i kameru, a ograničeni su u svemu zbog nedovoljnih resursa. Tako se zna dogoditi da redakcija emisije „Prizma“ nema svoju dediciranu kameru. Međutim obično ekipa iz informativnog programa napravi reportažu i prikupi određeni materijal koji se potom dijeli i za druge emisije a ne samo na primjer za emisiju „Vijesti“. Što se tiče točnog termina osnivanja Samostalne redakcije za nacionalne manjine upoznao je prisutne s time da je HRT-a već donio odluku o njezini osnivanju ali zbog nedostatka resursa nisu sukladno planu oformili redakciju u devetom mjesecu 2022. godine. Izjavio je kako će biti osnovana sigurno da kraja siječnja 2023. godine a najkasnije do sredine veljače 2023. godine. Formiranje redakcije će formalnopravno provesti kroz interne akte i Pravilnik o unutarnjem ustrojstvu HRT-a, a to zahtjeva širu reorganizaciju i planska sredstva za realizaciju.

Predsjednik Savjeta zaključio je s time kako je iz Izvješća razvidno da se radi o nedovoljnoj zastupljenosti sadržaja namijenjenog pripadnicima nacionalnih manjina. Uz to je evidentna i nedovoljna educiranost kadra zaduženog za predmetni sadržaj. Savjet Izvješće kao takvo prima na znanje.

Nakon provedene rasprave o Izvješću Hrvatske radiotelevizije o proizvedenim, suproizvedenim i objavljenim programima namijenjenim informiranju pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj u 2021. godini na temelju članka 35., stavka 2., podstavka 3. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina Savjet za nacionalne manjine je jednoglasno usvojio sljedeći:

Zaključak

1. Zbog nedovoljne zastupljenosti programa namijenjenih pripadnicima nacionalnih manjina u cjelokupnom programu Hrvatske radiotelevizije u 2021. godini nije ostvareno pravo nacionalnih manjina na pristup javnim medijima u obimu koji je zajamčen Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina te Zakonom o hrvatskoj radioteleviziji te Ugovorom između Hrvatske radiotelevizije s Vladom Republike Hrvatske.
2. Utvrđuje se obveza održavanja konzultativnih sastanaka predstavnika Savjeta za nacionalne manjine s Ravnateljstvom i Programskim vijećem Hrvatske radiotelevizije radi osiguranja kontinuiteta u razmjeni mišljenja o ostvarivanju prava nacionalnih manjina na pristup javnim medijima i iznošenja prijedloga o sadržaju i udjelu programa namijenjenih nacionalnim manjinama u cjelokupnom programu, radi rješavanja problema izostanka edukacije novinarskog kadra koji se bavi manjinskim pitanjima, kao i pitanja zastupljenosti nacionalnih manjina u svim programima Hrvatske radiotelevizije.
3. Neophodna je intenzivnija suradnja Savjeta zanacionalne manjine, Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, manjinskih institucija i manjinskih medija s Ravnateljstvom i Programskim vijećem Hrvatske radiotelevizije u cilju unaprjeđivanja sadržaja i udjela u cjelokupnom programu programa namijenjenih nacionalnim manjinama, te emitiranja i proizvodnje programa na jezicima nacionalnih manjina.

Ad 2.)

Predsjednik Savjeta izložio je Prijedlog izmjene Kriterija financiranja i ugovaranja programa kulturne autonomije nacionalnih manjina i metodologije praćenja i vrednovanja provedbe financiranih programa („Narodne novine”, broj 105/16 i 81/20). Prijedlog je izradila Stručna služba Savjeta za nacionalne manjine temeljem analize vezano za inflatorna događanja, analize godišnjih izvješća o radu i ostvarivanju programa odnosno finansijskih izvješća udruga i ustanova i njihovih članica te pisanih prijedloga članova Savjeta s obzirom na porast cijena energenata i ukupnih troškova života.

Prijedlogom Izmjene Kriterija mijenja se članak 14. Glave VII. kojim se regulira maksimalni iznos utroška sredstava u postotcima prema vrsti troškova za pojedine programe.

Novine propisane prijedlogom Izmjene Kriterija prikazane su u nastavku u Tabeli iz koje su razvidne izmjene maksimalnih iznosa i udjela troškova u sredstvima s obzirom na područje/vrstu troškova.

	područje/vrsta troškova	definirano važećim Kriterijima	prijedlog promjene ovom izmjenom
udruge i ustanove članice saveza ili zajednica	telefon	300,00 kuna mjesечно	do 500,00 kuna mjesечно
	knjigovodstveni servis ili ugovor o djelu za poslove vođenja knjigovodstva	do 800,00 kuna mjesечно	do 1.000,00 kuna mjesечно
	troškovi nabave informatičke opreme	do 5.000,00 kuna	do 8.000,00 kuna godišnje
	troškovi za putne račune za korištenje osobnog vozila, a koji nisu vezani uz program	do 1.000,00 kuna	do 4.000,00 kuna godišnje
	troškovi izrade i održavanja web-stranice	do 5.000,00 kuna	do 7.500,00 kuna godišnje
udruge i ustanove koje u svom sastavu nemaju organizacijske oblike, odnosno koje nisu članice saveza ili zajednica	troškovi za putne račune za korištenje osobnog vozila koji nisu vezani uz program	do 1.000,00 kuna	do 4.000,00 kuna godišnje
	troškovi izrade i održavanja web-stranice	do 10.000,00 kuna	do 15.000,00 kuna godišnje
programi informiranja	kartica autorskog teksta	do 150,00 kn neto	do 200,00 kn neto
	lektura po kartici teksta	do 35,00 kn neto	do 70,00 kn neto
	prijevod po kartici teksta	do 80,00 kn neto	do 120,00 kn neto
	galerija fotografija	do 130,00 kn neto	do 180,00 kn neto
	grafičko uređenje i dizajn po satu rada	do 130,00 kn neto	do 180,00 kn neto
	tisk po stranici	do 0,25 kuna	do 0,50 kuna
	dostava tiskovina Savjetu i drugim osobama	3 primjerka	2 primjerka
programi izdavaštva	dostava knjiga Savjetu i drugim osobama	3 primjerka	2 primjerka
programi kulturnog	troškovi koji se odnose na poslove vezane za	maksimalno do 20% doznačenih sredstava	maksimalno do 35% sredstava raspoređenih

amaterizma	ostvarivanje amaterizma kao što su vođenje sekcija i slično – ugovori o djelu, naknade za obavljeni rad		za programe kulturnog amaterizma
	troškovi za nabavu nošnji i muzičkih instrumenata	do 20% sredstava	do 80% sredstava raspoređenih za programe kulturnog amaterizma uz prethodnu suglasnost Savjeta
programi kulturnih manifestacija	troškovi prehrane i osvježavajućih napitaka za sudionike, uzvanike i goste	do 40,00 kuna po osobi	do 70,00 kuna po osobi
bilateralni programi	ostale naknade zaposlenicima	--	do visine propisane za korisnike Državnoga proračuna
	troškovi nabave informatičke opreme	do 10% doznačenih sredstava, a najviše do 10.000,00 kuna	do 10% doznačenih sredstava, a najviše do 15.000,00 kuna godišnje

Nadalje, preciznije su definirana i druga pravila za udruge i ustanove nacionalnih manjina, kao primjerice:

- za račune za nabavu roba i usluga iz inozemstva obavezno se prilaže obrazloženje.
- programi informiranja – jasno je definirana obaveza udruga i ustanova da se za tiskanje dvobroja listova i časopisa mora zatražiti prethodno odobrenje Savjeta.
- programi kulturnog amaterizma - Za direktne troškove – troškovi prijevoza, prehrane i smještaja priznaju se isključivo za nastupe izvan sjedišta udruge ili ustanove
- programi kulturnog amaterizma - za sudionike iz inozemstva (voditelje sekcija, koreografe i dr.) ne priznaju se putni troškovi osobnim vozilom niti honorari.
- programi kulturnih manifestacija - nisu dozvoljene nagrade sudionicima manifestacija (niti novčane niti nagrade u obliku proizvoda ili usluga).
- bilateralni programi – usklađen je opis izvješća o radu i finansijskog izvješće s opisima navedenima kod ostalih programa
- bilateralni programi – direktni troškovi – troškovi plaća za zaposlene osobe - isplata ostalih naknada zaposlenicima može se priznati do visine propisane za korisnike Državnoga proračuna.

Nakon što je predstavio Prijedlog predsjednik Savjeta je otvorio raspravu.

Po okončanju rasprave Prijedlog izmjene vezano za dostavu tiskovina Savjetu i drugim osobama u dva primjerka nije usvojen kao takav. Naime, nakon iznesenih primjedbi i prijedloga prijašnje odredbe Kriterija u dijelu koji se tiču dostave tiskovina ostale su neizmijenjene i glase kako slijedi:

- *Tiskovine se u po tri primjerka dostavljaju Savjetu, a po jedan primjerak članovima Savjeta te svim udrugama i ustanovama nacionalne manjine na koju se odnose, a sufinancirane su odlukom Savjeta.*

A Prijedlog izmjene glede dostave knjiga Savjetu i drugim osobama u dva primjerka također nije usvojen kao takav već nakon usvajanja Izmjene glasi kako slijedi:

- *Knjige se u po tri primjerka dostavljaju Savjetu.*

Predsjednik Savjeta zaključio je raspravu te je Prijedlog dao na glasanje a koji je potom jednoglasno usvojen.

Na temelju članka 36. stavka 8., a u svezi s člankom 35. stavkom 4. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina Savjet za nacionalne manjine donio je Izmjenu Kriterija financiranja i ugovaranja programa kulturne autonomije nacionalnih manjina i metodologije praćenja i vrednovanja provedbe financiranih programa.

Zaključno predsjednik Savjeta naglasio je da je Izmjena Kriterija kao takva u primjeni od 1. siječnja 2023. godine.

Ad 3.)

Predsjednik Savjeta izložio je informacije o Popisu stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2021. godine koje kao takve u datom trenutku nisu dostupne na stranicama Državnog zavoda za statistiku već su rezultat rada savjetnice Stručne službe Savjeta Danijele Komadine kojoj se zahvalio na predanom angažmanu.

Ukratko je iznio podatke o zastupljenosti nacionalnih manjine na razini Republike Hrvatske. Usaporedbom Popisa iz 2011. godine kada je pripadnika nacionalnih manjina bilo 328.738,00 u odnosu na Popis iz 2021. godine kada ih je evidentirano 240.079,00. Ustanovljen je podatak da u 2021. godini pripadnika nacionalnih manjina ima 88.659,00 odnosno 26,79% manje u odnosu na 2011. godinu. Zatim je za 22 nacionalne manjine dao prikaz rasta ili pada u ukupnom udjelu stanovništva Republike Hrvatske prema sljedećem tabličnom prikazu:

Nacionalna manjina	2011.	2021.	pad	rast
Talijani	17.807,00	13.763,00	22,71%	
Srbi	186.633,00	123.892,00	33,61%	
Mađari	14.064,00	10.315,00	26,65%	
Česi	9.641,00	7.862,00	18,45%	
Slovaci	4.753,00	3.688,00	22,40%	
Romi	16.975,00	17.980,00		5,92%
Bošnjaci	31.479,00	24.131,00	23,34%	
Albanci	17.513,00	13.817,00	21,10%	
Židovi	509	410	19,44%	
Austrijanci	297	365		22,89%
Bugari	350	262	25,14%	
Crnogorci	4.517,00	3.127,00	30,77%	
Makedonci	4.138,00	3.555,00	14,08%	
Nijemci	2.965,00	3.034,00		2,32%
Poljaci	672	657	2,23%	
Rumunji	435	337	22,52%	
Rusi	1.279,00	1.481,00		15,79%

Rusini	1.936,00	1.343,00	30,63%	
Slovenci	10.517,00	7.729,00	26,50%	
Turci	367	404		10,08%
Ukrajinci	1.878,00	1.905,00		1,43%
Vlasi	29	22	24,13%	

U nacionalnoj strukturi stanovništva zabilježen je ukupan pad stanovništva pa tako i pripadnika 16 nacionalnih manjina dok 6 nacionalnih manjina bilježi rast u odnosu na Popis stanovništva iz 2011. godine. U odnosu na 2011. godinu kada je pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj bilo 7,47 %, 2021. godine ih je bilo 6,2% što je za 1,27 % manje. Rezultati Popisa 2021. godine odrazit će se na prava pripadnika nacionalnih manjina zajamčena Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina kao što je pravo na izbor vijeća i predstavnika nacionalnih manjina, pravo na zastupljenost na lokalnoj i regionalnoj razini te na pravo na ravnopravnu službenu uporabu jezika i pisma.

Nakon objave konačnih rezultata Popisa stanovništva 2021. godine, prestali su postojati uvjeti za izbor 70 vijeća i 43 predstavnika nacionalnih manjina. Od tih 70 vijeća koja sukladno Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina više ne ispunjavaju uvjete za izbor, u 16 jedinica lokalne samouprave ipak će biti biran predstavnik date nacionalne manjine, dok 54 vijeća prestaju postojati bez prava na izbor predstavnika.

Umjesto dosadašnjih 515 manjinskih vijeća, izbori 2023. godine biti će raspisani za 445 (u 70 jedinica lokalne samouprave prestali su postojati uvjeti za raspis izbora za manjinsko vijeće). Umjesto dosadašnjih 144 manjinska predstavnika, izbori 2023. godine biti će raspisani za 116 manjinskih predstavnika.

Pripadnici srpske nacionalne manjine izgubili su pravo na ravnopravnu službenu uporabu jezika i pisma u Gradu Vukovaru, Gradu Vrbovskom i Općini Donji Kukuruzari. Pravo na ravnopravnu službenu uporabu jezika i pisma dobili su Romi u Općini Orehovica. Pravno na ravnopravnu službenu uporabu jezika i pisma izgubili su Slovaci u Općini Punitovici.

Česi su izgubili pravo na zamjenika župana u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Romi su dobili pravo na župana u Međimurskoj županiji te načelnika u Općini Mala Subotica. Srbi su izgubili pravo na zamjenike odnosno župana u Primorsko-goranskoj, Bjelovarsko-bilogorskoj, Požeško-slavonskoj i Virovitičko-podravskoj županiji, gradonačelnika Grada Pakraca, načelnika u općinama Podgorač, Viljevo, Rasinja i Dragalić. Najveći pad bilo je za manjine bilo gdje je pad Srba u Općini Dragalić (Brodsko-posavska županija) 2011. godine ih je bilo 243, 2021. gdine bilo ih je 75. Talijani u Istarskoj županiji čine 5,01 % čime su zadržali pravo na zamjenika župana, a u Općini Vodnjan 15,01 % taman da zadrže pravo na zamjenika načelnika.

Ad 4.)

Člankom 26. stavkom 2. Kriterija jasno su propisani uvjeti za prenamjenu sredstava. U navedenom članku stoji kako iznimno u za to opravdanim slučajevima, udruge i ustanove mogu zatražiti prenamjenu sredstava ukupnog iznosa ili dijela iznosa odobrenog za programe koje nije moguće realizirati uz uvjet da se radi o istom području kulturne autonomije (informiranje, izdavaštvo, kulturni amaterizam i manifestacije), o čemu podnose pisani zahtjev Savjetu.

Nadalje stavkom 1. istog članka Kriterija propisano je kako se korisnik sredstava obvezuje pravodobno izvijestiti Savjet o eventualnim objektivnim smetnjama u realizaciji programa koje onemogućuju izvršenje u ugovorenom roku

(dinamika izdavanja izdanja ili tiskovina) ili ostvarenje sadržaja predviđenog odlukom o rasporedu sredstava (broj primjeraka — naklada, broj stranica, broj nastupa kod kulturnog amaterizma i dr.), kako bi se ugovorile izmjene obveza.

Napominje se, kako je Vlada Republike Hrvatske Odlukom od 11. ožujka 2020. godine službeno proglašila epidemiju bolesti COVID-19 uzrokovanu virusom SARS-CoV-2. Ekonomski posljedica pandemije je porast potražnje za robama i uslugama što je dovelo do intenzivnog rasta cijena i ulaznih troškova s čime je stigla inflacija. Nakon više od dvije i pol godine rezultat takvih izvanrednih okolnosti su ozbiljni poremećaji u planiranju poslovanja i strategijama daljnog razvoja država diljem svijeta. Posljedice pandemije kao što je rast životnih troškova popraćen inflacijom i slične smetnje u poslovanju mogu se podvesti pod objektivne smetnje u realizaciji programa u smislu citiranih odredbi članka 26. stavka 1. i iznimno stavka 3. istog članka Kriterija.

Stručna služba Savjeta zaprimila je tri (3) zamolbe udruga i ustanova nacionalnih manjina za prenamjenu sredstava koje ne čine tipičan primjer prenamjene u smislu članka 26. stavka 2. Kriterija ali se mogu podvesti pod stavak 1. i 3. istog članka.

Imajući u vidu prethodno izneseno predsjednik Savjeta je predložio usvajanje odluka o prenamjeni temeljem podnesenih zamolbi za tri udruge. Prijedlozi odluka su jednoglasno usvojeni.

Temeljem odredbe članka 35. stavka 4. Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina („Narodne novine“, broj 155/02, 47/10, 80/10, 93/11-1981 Odluka Ustavnog suda i 93/11-1982 Odluka Ustavnog suda), Odluke o rasporedu sredstava koja se u Državnom proračunu Republike Hrvatske osiguravaju za potrebe nacionalnih manjina u 2022. godini („Narodne novine“ broj 48/22) i odredbi Kriterija financiranja i ugovaranja programa kulturne autonomije nacionalnih manjina i metodologije praćenja i vrednovanja provedbe financiranih programa („Narodne novine“, broj 105/16 i 81/20) Savjet za nacionalne manjine na 99. sjednici održanoj 13. listopada 2022. godine donio je sljedeće

O D L U K E

Odobrava se udruzi Bošnjačka nacionalna zajednica Hrvatske da unutar odobrenog programa informiranja umjesto 12 brojeva časopisa „Bošnjački glas“ izda 4 broja.

Odobrava se udruzi Savez Slovaka da izvrši prenamjenu sredstava u iznosu od 35.000,00 kuna, koja su doznačena za ostvarivanje programa izdavaštva odnosno za izdanje monografije naziva „30 godina Saveza Slovaka-30 rokov Zvazu Slovakov“, za realizaciju programa informiranja odnosno izdanje časopisa „Pramen“.

Odobrava se udruzi Slovensko kulturno društvo „Lipa“, Zadar da izvrši prenamjenu dijela sredstva u iznosu od 3.160,00 kuna doznačenih za ostvarivanje sljedećih programa kulturnih manifestacija:

- „Proslava slovenskog kulturnog praznika „Prešernov dan“ 2022.“
- „Međunarodni dan kulturne raznolikosti Zadar 2022.“

za realizaciju programa izdavaštva „U zagrljaju modrine“.

Zapisnik sastavila
Josipa Marković

KLASA: 022-03/22-02/05
URBROJ: 50438/03-22-03
Zagreb, 7. studenog 2022.

